

ILOMANTSIN KÄENKOSKI

- Ruukin muinaisjäännöksen tarkastus ja muinaismuistoalueen määrittely

Tein 19.8.1996 Joensuun museon pyynnöstä tarkastusmatkan Ilomantsin Käenkoskelle, jossa tehtävänäni oli selvittää ruukin muinaismuistoalueen rajat sekä maanomistajavaihdosten myötä tapahtuneet rakennustyöt ja niiden vaikutus muinaisjäännökseen. Oppaanani ja kontaktihenkilönäni toimi tutkija Pirjo Karinen Joensuun museosta.

Käenkosken ruukki toimi suhteellisen lyhyen aikaa samannimisen kosken varrella, Ilomantsin kirkolta pohjoiseen. Ruukinalue autioitui ilmeisesti melko pian vuoden 1880 jälkeen, eikä teollista toimintaa kosken varrelle enää syntynyt.

Ruukin jälkeen koskea on pääasiassa käytetty tukinuittoväylänä, mitä varten sitä on aikanaan jonkin verran perattu. Ruukkiaikana toimintansa aloittanut mylly lienee myös jatkanut toimintaa ruukin jo lopetettua.

Nykyisellään Käenkoski sijaitsee etäällä suuremmista kylistä, melko harvaan asutulla alueella. Vakituista asutusta Käenkoskella on ollut tähän asti vain muutama talo.

Ruukin muinaisjäännös

Ruukin muinaisjäännöksen tekee erityisen arvokkaaksi se, että paikalla näyttäisivät olevan yhä tallella kaikki tuotantoon liittyneet laitteet ja laitosten rauniot. Rauniot ovat varsin peittyneitä kasvillisuuteen, mutta erottuvat selvästi pienen totuttelun jälkeen maastosta.

Raunioiden lisäksi paikalla on havaittavissa erilaisten tuotantovälineiden osia; Kosken rannassa on myllynkiviä ja myllynkiviä vastapäätä vesirataan akselitukin osia. Paikalta löydetty väkivasara on talletettu Ilomantsiseuran kokoelmiin, jolle luovutettiin myös hieman ennen tarkastuskäyntiä löytynyt väkivasaran alasin.

Muinaisjäännösalue

Ruukin muinaisjäännösalue rajautuu kosken lounaisrannalla raunioiden mukaan. Kaikki rauniot ovat selkeitä, lukuunottamatta ruukinaikaista patoallasta joka pääasiassa rajautuu vanhaan patoon, mutta osittain myös maaston korkeussuhteiden mukaan. Patoallas huomioon ottaen ruukin muinaisjäännösalue rajautuu kosken eteläpuolella seuraavasti: Muinaisjäännösalueen itärajana on pohjoiseen vievä tie, jonka itäpuolelta ei ole havaintoja ruukkiin liittyvistä raunioista tai toiminnoista. Muinaisjäännösalueen eteläraja lähtee tieltä, sillasta noin 50 metriä etelään, ja kulkee luoteeseen pienen lahden perukkaan. Tämä rajausta perustuu patoaltaan oletettuun rajautumiseen sekä patorakenteiden ja lahden pohjukassa oleviet kanavan jäännösten sijoittumiseen maastossa.

Lahden ja Käenkosken välille jäävän niemen kärki ei välttämättä ole muinaisjäännösalueetta, mutta koska niemen tyvessä on havaintoja muinaisjäännöksistä, on koko niemi syytä varmuuden vuoksi liittää muinaisjäännösalueeseen. Tarpeen vaatiessa tätä rajausta voidaan

tarkentaa.

Käenkosken pohjoispuolella myöhempi ihmistoiminta on muuttanut maisemaa ja muutenkin ruukkitoiminnan jäljet ovat tällä puolen jokea vähemmän selviä. Alue voidaan kuitenkin rajata maastossa olevan kuonan yms. merkkien perusteella seuraavasti: Muinaisjäännösalueen ydinosa ovat kosken rannat sekä vanhempi rakennusryhmä ympäristöineen. Erityisesti rakennuksen ja koskessa olevan vanhan siltapaikan välille näyttää jäävän rakenteita, jotka ovat liitettävissä ruukkitoimintaan. Idässä muinaisjäännösalue rajautuu, samoin kuin kosken eteläpuolellakin, pohjoiseen vievään tiehen.

Havainnot

Kosken eteläpuolella ei tarkastuskäynnin yhteydessä ollut havaittavissa jälkiä rakentamisesta tms. toiminnasta, joka uhkasi muinaisjäännöstä.

Kosken pohjoispuolella mökinrakentamisen yhteydessä on kaiveltu jonkinverran rantatörmä sekä peitetty kolme rannassa ollutta kaivantoa. Tontin omistaja on myös katkaissut tonttimaansa kautta yleiseen venerantaan kulkeneen tien ja maisemoinut tienpohjan, perusteluinaan se, että tontti on myyty rasitteettomana. Korvatakseen kyläläisille menetetyt kulkuoikeudet, tontin myyjä (Enso Oy) on rakentanut uuden tien, joka kiertää pohjoisesta ruukinalueen taitse.

Rakentamisen vaikutukset maisemaan ovat selvät, eikä uutta tielinjaa tai uuden mökin sijoittelua voi maisemallisesti pitää onnistuneina, mitään peruuttamattomia muutoksia paikalla ei kuitenkaan näytä tapahtunut. Vanhan tielinjan katkaisua ei kuitenkaan voi pitää muinaisjäännökseen kajoamisena, koska tien liittymisestä ruukinaikaiseen toimintaan ei ole näyttöä. On oletettavaa, että tie on syntynyt vasta myöhemmin, yleisen venerannan tultua kyläläisten käyttöön tai kun niemen kärjessä oleva tila on perustettu.

Uusi tienlinja ei nähdäkseen haittaa muinaisjäännöstä. Tie on vedetty siten, että pohjana on käytetty metsitettyä peltoa ja suota. Eikä tien alle näytä jääneen ruukinaikaisia rakenteita tai kuonakerroksia.

Kosken rannassa suoritettut kaivuutyöt sekä törmässä olevien kuoppien täytöt voi vain todeta tapahtuneiksi. Rantojen kaivelu on rikkonut rannassa olevia kuonakerroksia ja muuttanut rantatörmien muotoa. Töyräässä olleiden kuopanteiden täyttö ei sinänsä ole vahingoittanut niitä, peittänyt kylläkin. Koska täyttö on tehty hiekalla, ovat kuopanteet todennäköisesti yhä tavoitettavissa. Kuoppien luonteesta ei kuitenkaan ole tarkempaa tietoa, ja ilmeisesti ainakin osa niistä on rannassa olleen metsäparakin jätevesikuoppia.

Jatkossa alueen käytöstä toteaisiin seuraavaa:

- Maanomistusolojen muuttuminen ei vaikuta muinaisjäännöksen asemaan, vaan uudella omistajalla on muinaismuistolain mukainen vastuu muinaisjäännöksestä sekä informaation siirtämisestä mahdollisen kaupan yhteydessä seuraavalle omistajalle.
- Mikäli koski halutaan entisöidä, on asiasta pyydettävä lausuntoa Museovirastolta.
- Kosken etelärannalla muinaisjäännös on erittäin hyvin säilynyt ja sen säilyminen tulee turvata kaikissa olosuhteissa, siksi esimerkiksi metsänhoito alueella tulee suorittaa ilman työkoneita.

- Muinaismuistoalueella suoritettavia rakennustöitä varten tulee vastaisuudessa pyytää lausuntoa Museovirastolta.
- Epäselvissä tapauksissa tai alueeseen liittyvissä kysymyksissä lisätietoa saa maakuntamuseolta tai Museovirastolta.

Helsingissä 24.10.1996

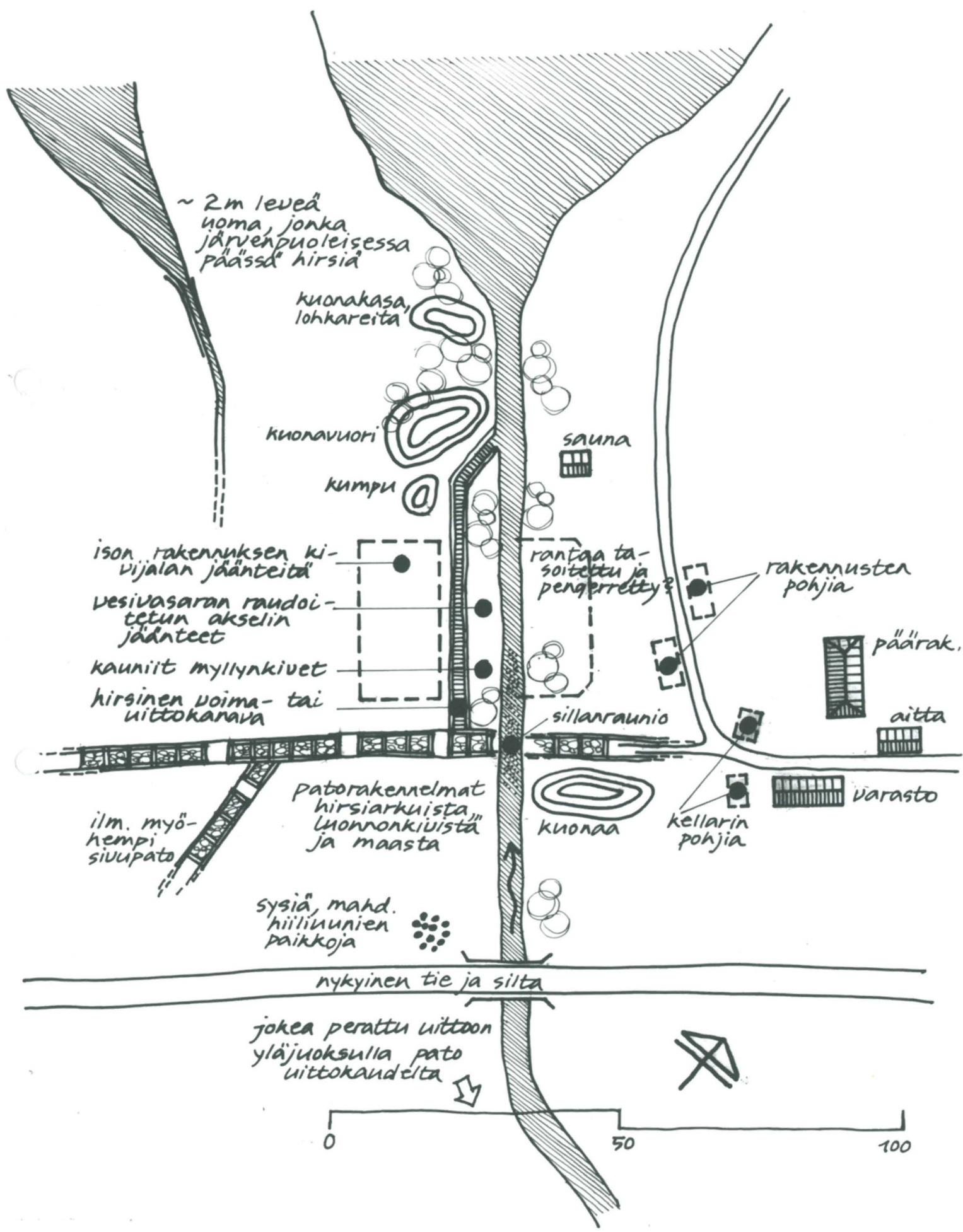
Karim Peltonen, tutkija

Liitteet:

E. Härön inventointikartta Käenkoskesta
Kartta muinaisjäännösalueesta

Jakelu:

Museovirasto Härö/ Koskinen
maakuntamuseo / Karinen
kylätoimikunta / Nygren

1:5000

A = uusi tie

B = veneranta

C = katkaistu tie ja uusi mökki

Rasteroitu alue = muinaismuistoalue